Gabriela Pană Dindelegan

DIN NOU DESPRE DATIVUL POSESIV DIN GRUPUL VERBAL. OBSERVAȚII ASUPRA LIMBII ROMÂNE VECHI

1. INTRODUCERE

Obiectivul acestui articol este compararea construcțiilor cu clitic de dativ posesiv adverbal (atașat verbului) din româna actuală cu ceea ce găsim în textele originale româneşti vechi, atât sub aspectul tipologiei sintactice a structurilor, cât şi sub aspectul libertăților şi al constrângerilor de construcție, pentru a urmări dacă şi în ce măsură au intervenit modificări în trecerea de la faza veche de limbă la cea actuală.

2. ASEMĂNĂRI CU LIMBA ACTUALĂ. TIPOLOGIA SINTACTICĂ A STRUCTURILOR CU CLITIC DE DATIV POSESIV ADVERBAL

2.1. Din această comparație, o primă constatare o constituie faptul că **întreaga tipologie de structuri sintactice** actuale este regăsibilă în limba veche. Astfel, în limba veche, ca şi în limba actuală, se leagă prin raport de posesie[1] [Obiect posedat [Posesor – clitic pronominal de dativ]], acelaşi inventar de construcții (a–j). Construcțiile sunt realizabile indiferent de tipul de posesie, inalienabilă – cu toate manifestările înalte ale inalienabilității: „parte a corpului", „grad de rudenie", „îmbrăcăminte a posesorului", „trăsături comportamentale/fizice ale posesorului" etc. – (vezi (a–e)) sau alienabilă (vezi (a'–e')):

(a) clitic pronominal reflexiv – OD:

(1) *să-**ş** dea **soru-sa** după frate-mieu Maximiliian*, DÎR, XXXII, 1600, 24,
(2) *şi acolea peste puține dzile **ş**-au fârşitŭ **viiața***, Costin, 75[16],
(3) ***îş** pierdusă şi **mintea***, Neculce, 133,

[1] S-a remarcat (vezi GALR, 2008, II: 469) că, în ambele faze de limbă (veche şi actuală), tipul de construcție se extinde şi dincolo de relația de posesie propriu-zisă, incluzând şi alte relații pe care genitivul şi adjectivul posesiv le pot exprima: un genitiv Stimul/ Cauză, pentru construcții cu Experimentator (*ca să-**i** iè oamenii **de frică***, Neculce, 80 – „frica de el"; *cumu va hi-**le voia,*** SB, 88[6] – „voia lor"), un genitiv obiectiv, în cazul unui nominal de origine verbală (***le**-au ieşit **în întâmpinare***, Neculce, 166 – „întâmpinarea lor"), un genitiv „țintă" (*să **li** vii oaste frațujască **într-ajutori,*** Neculce, 328 – „ajutorul lor/ ajutor orientat spre cineva").

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

(a') (4) *aceia să aibă slobozie a-**ş** ţinea **olatele şi bucatele**,* DÎR, XXXV, 1600, 29,
(5) *Dzicŭ să fie murit de veziriul ce era atunce la împărăţiie, temându-**şi veziriia** de dânsulŭ,* Costin, 75[18],

(b) clitic personal – OD:
(6) *şi **ne** iau **muierile şi featele** de le ruşinează,* DÎR, XVIII, 1599, 11,
(7) *de **le**-au tăietŭ **capetele** şi trupurile le-au aruncatŭ în ieşitoare,* Costin, 72[19],
(8) *ce-**i** împlusă **inema** diiavolul de lăcomia ce avè,* Neculce, 70,

(b') (9) *să căutaţ domniia-voastră sau să-**m** de **sabi<i>le**, sau să lă ziceţ domniia-voastră să-**m** plătască **sabi<i>le***, DÎR, XXV, 1599–1600, 17,
(10) *Iar boierii, cum **i**-au vădzut **cartea**,* Neculce, 74,

(c) clitic personal – Subiect:
(11) *să nu **vă** fie frămtă **voiя**,* SB, 80[14],
(12) ***i**-au murit **fiică-sa**,* Neculce, 113,
(13) *cum **li**-i **obiceiul** lor,* Neculce, 364,

(c') (14) *cum **mi**-eu venit **solii**,* DÎR, XXXII, 1600, 24,
(15) *că şi **oastea li** să împuţinasă,* Costin, 73[3],
(16) *că **le** slăbisă **caii**,* Neculce, 369,

(d) clitic reflexiv – OPrep/Circ:
(17) *să-**ş** cati **de sufletŭ**,* Neculce, 337,
(18) *de-**ş** sta **de capetili lor**,* Neculce, 375,

(d') (19) *Dece hatmanul, încălecându-**şi pe alt cal**,* Neculce, 58,

(e) clitic personal – OPrep/Circ:
(20) *iar răvaşul meu să **le** fie **în seamă***, DÎR, XXXV, 1600, 28,
(21) *Deci, **i**-au făcut **pre voie** împărăţiia,* Costin, 66[16],
(22) *că **i** l-au luat Bogdan şi Iordachi **din mâna lui**,* Neculce, 136,

(e') (23) *sâmtu datori a plăti toate dătoriile acelora domni ce **le** stau **în locu***, DÎR, LXXXIII, 1593, 55,
(24) ***le**-au ieşit **în întâmpinare**,* Neculce, 341,

(f) clitic reflexiv – OI:
(25) *că-**ş** va aduce vro primejdie **capului său şi ţărâi**,* Neculce, 317,

(g) clitic personal – NP:
(26) *măcarŭ că-**i** era **hinŭ** de cununie,* Costin, 68[10],
(27) *să-**i** hie **doamnă**,* Neculce, 313,
(28) ***le**-au fost **stăpân**,* Neculce, 302,

(h) clitic personal/ reflexiv – [Nominal$_{\text{Genitiv}}$ dintr-un GN subordonat verbului]:
(29) *Ci acumu **ne**-au mâncat şi poama **viilor** de totu*, DÎR, VIII, 1599, 11,
(30) *să-**i** fie de paza **curţii lui**,* Neculce, 290,
(31) *De-**ş** lua sama **oilorŭ**,* Neculce, 38,

(i) clitic personal/ reflexiv – [GPrep dintr-un GN subordonat verbului]:
(32) *şi altul **i**-au lovit din sineţ dârlogul **de la şè**,* Neculce, 94.

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

Ca şi în limba actuală, impresionează, uneori, „distanța” sintactică la care pot apărea cele două nominale legate prin relație de posesie; vezi exemplul (33), unde obiectul posedat se realizează ca genitiv, care, la rândul lui, se subordonează unui nominal cu centru prepozițional:

(33) *de **i**-au rumptu spogârniceala de la frâul **calului**,* Neculce, 94.

Există încă din limba veche construcții în care cele două clitice, de dativ şi de acuzativ, sunt coocurente, cliticul de acuzativ exprimând anaforic obiectul posedat, iar cel în dativ exprimând deictic sau anaforic posesorul (vezi 34). Sensul posesiv nu se actualizează decât extrapropozițional, anaforic, prin raportare la secvența purtătoare a sursei referențiale:

(34) *Ci mă r[og] c-am trimis aciia* [*doi feciori ai miei*]$_{\mathbf{i}}$*, iar **mi** $\mathbf{i}_{\mathbf{i}}$-aț oprit în cetate,* DÎR, L, 1600, 37.

2.2. Ca şi în limba actuală, construcția cu clitic de dativ adverbal se realizează **în mod curent** atunci când nominalul–obiect posedat primeşte o lectură definită şi specifică, ceea ce înseamnă articularea hotărâtă a acestuia (tipul 35) sau determinarea cu alte mijloace (tipul 36):

(35) *câți **ne** era **casele** în Ieşi,* Neculce, 243,
(36) *Numai de la domnia a doa a lui Mihai-vodă **li** să făcusă **acest obicei**,* Neculce, 276.

Fac excepție, atât în limba actuală, cât şi în limba veche, nominalele prepoziționale, care, deşi primesc o lectură definită şi specifică, nu admit, din motive sintactice, articularea hotărâtă (vezi 24, 32). Numai în condițiile unui subordonat de dreapta, nominalul cu centru prepozițional primeşte articol hotărât (vezi 18).

Ca şi în limba actuală, fac excepție şi nominalele cu lectură nonreferențială/ nondefinită, cele exprimând „proprietăți”, şi nu indivizi. În mod curent, intră în această categorie substantivele „de relație” din poziția numelui predicativ (26–28). Substantivele de relație, care, prin natura lor, sunt biargumentale, presupun o relație de posesie (de „genitiv”, în sens larg) între cele două argumente (*X mi-e soră = X e soră a mea*).

Mai rar, se includ în clasa nominalelor care exprimă „proprietăți” şi nominale din alte poziții sintactice (vezi apariția lor în poziția complementului predicativ al obiectului (37–39) sau a complementului direct (40–41)):

(37) *să-**ş** puie **domnu** cine le va plăcea lor*, DÎR, XLVIII, 1600, 35,
(38) *Şi-**s** alesă **doamnă** fată de boier de țara noastră,* Neculce, 135,
(39) *să-**ş** rădice pre unul dintre dânşii **domnu**,* Neculce, 311,

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

(40) *Şi fără zăbavă, şi ei* ***îşi*** *vor alege* ***domnu*** *şi vor merge cu toţii la viziriul,* Neculce, 53,
(41) *Cheltuiè mult, să-****ş*** *facă* ***nume****,* Neculce, 102.

Ca şi în limba actuală, fac excepţie de la citirea definită construcţiile (mai puţin frecvente) în care nominalul–obiect posedat primeşte fie un nedefinit, realizat ca articol nehotărât (42-45) sau ca adjectiv nehotărât (46-47), fie un numeral cardinal (48) sau în care nominalul-obiect posedat, cu formă de plural, apare fără determinant (49):

(42) *într-un părău de nimic,* ***i*** *s-au înnecat craiului* ***un povodnic****,* Ureche, 113[5],
(43) *să-****ş*** *găsască* ***un stăpân****,* Neculce, 24,
(44) ***i*** *s-au rătăcitŭ* ***un cămăraş*** *a lui,* Neculce, 34,
(45) ***îş*** *dedesă* ***o fată*** *a lui,* Neculce, 297,
(46) *încălecându-****ş pe alt cal****,* Neculce, 58,
(47) *De-****ş*** *dau* ***vo fată*** *după vun străin,* Neculce, 360,
(48) *că* ***я****-u perit* ***1 bou*** *den târgu,* SB, 76[16],
(49) *n-are puteri să ţie Cameniţa de foame, că-****ş*** *mâncasă şi* ***cai*** *şi tot ce-avusesă,* Neculce, 137.

Când trăsătura [–definit] priveşte nominalul obiect direct, iar acesta este un nominal personal, este posibilă construcţia prepoziţională cu ***pe*** (vezi 50). Altfel, ca şi în limba actuală, construcţia cu posesor extern este incompatibilă cu ***pe*** al obiectului direct.

(50) *şi* ***ş****-au logodit* ***pe o sor*** *a lui cu un ficior a lui Mihai-vodă,* Neculce, 339.

2.3. Ca şi în limba actuală, construcţia cu clitic de dativ adverbal se realizează pentru verbe din clase sintactice şi semantice diverse. Astfel, apare:

– în relaţie cu verbe tranzitive agentive (vezi *supra,* 6, 7, 9, 19, 29, 32, 33, 34),

– în relaţie cu verbe intranzitive agentive (aşa-numitele inergative; vezi 51):

(51) *iar care nu a vrè, să-i dè ucaz de voie,* ***să-****ş* ***margă*** *la pământul său,* Neculce, 261,

– în relaţie cu verbe ergative, reflexive (52–53) sau nereflexive (54–57):

(52) *că şi oastea* ***li să împuţinasă****,* Costin, 73[3],
(53) *i* ***s-au rătăcit*** *un cămăraş a lui,* Neculce, 34,
(54) *să nu-i* ***piară*** *boul,* SB, 76[18],
(55) *i-****au murit*** *fiică-sa,* Neculce, 113,
(56) *că* ***le slăbisă*** *caii,* Neculce, 369,
(57) *că-****i arde*** *şi casa,* Neculce, 92,

– în relaţie cu verbe reflexiv-pasive (58–60):

(58) *Să* ***ni să ia*** *bucatele,* SB, 91[12–13],

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

(59) *Şi boierii în curtea lui, pecum i* ***s-a arăta*** *viiaţa lui înainte, tot cu cinste îmbla,* Neculce, 133,

(60) *gândindu-să, ticălosul, că i* ***să va uita*** *vina lui,* Neculce, 266,

– rar, apare în relaţie cu verbe care cer combinarea cu un alt dativ[2], un dativ al „ţintei”/ al „destinaţiei” (61–62):

(61) *Iar să să ştii [c]um* ***mi****-am vândut eu, Roşca de Negreni, moşiia iar* ***Stoii şi lu Balotă****,* DÎR, II, 1563–1564, 2 (apud Guruianu, 2005, 84),

(62) *că* ***mi****-amu vâ<n>dut a mea deraptă parte de ocină şi moşie, din satu den Drăguşean<i>,* ***nepotu-miu****,* ***lui Necoar<ă> Bantăş*** *vornicul,* DÎR, LXVI, 1587, 41 (apud Guruianu, 2005, 85).

2.4. În linii generale, construcţia cu clitic de dativ adverbal prezintă aceleaşi restricţii de utilizare cu cele din limba actuală.

2.4.1. De exemplu, construcţia este exclusă în vecinătatea verbelor cu un dativ-experimentator (tipul *îmi arde de, mi-a căşunat pe, îmi convine, îmi place, mi se urăşte de* etc.).

2.4.2. Deşi ocurentă în condiţiile unui obiect posedat realizat ca grup prepoziţional circumstanţial, construcţia posesivă cu circumstanţial prezintă numeroase restricţii. Dincolo de utilizările locative[3], bine reprezentate numeric atât în limba veche cât şi în limba actuală, celelalte utilizări circumstanţiale sunt rare, ca şi în limba actuală.

În corpusul parcurs, valorile instrumentale se limitează la un singur exemplu (63), în timp ce alte construcţii instrumentale nu sunt acceptate: **Mi-am mâncat cu mâna, *Mi-am arat cu plugul*[4]*, *Ţi-am tăiat lemnele cu toporul, *Ţi-am scris cu creionul*:

(63) *să-****ş*** *facă moarte cu mânule* ***sale****,* Neculce, 45.

Nu sunt acceptate nici construcţiile sociative: **Mi-am venit cu mama, *Mi-am plecat cu fratele.*

Numeroase alte construcţii circumstanţiale de cauză sau de scop nu pot satisface tiparul de construcţie analizat: **Mi-am greşit din neglijenţă, *Le-am muncit pentru ajutor.*

Deşi mult mai frecvente, circumstanţialele locative nu tolerează construcţia posesivă externă în relaţie cu orice tip de verb: **Îmi lipseşte de la biserică, *Ţi-am coborât din pod, *Ţi-am jucat prin cameră, *Ţi-am înotat în lac, *Ţi-am locuit în casă, *Mi-a venit în oraş* etc. Sunt ceva mai permisive cazurile de posesie

[2] Este exclusă combinarea cu un dativ experimentator (vezi *infra,* **2.4**).

[3] Includem sub denumirea de valori „locative” valori precum: „interioritate” (*Îmi intră în pat/ în minte*), „parcurs” (*Îmi trece prin oraş/ prin cap*), „ţintă” (*Îţi ajunge până la gât*), „sursă” (*Mi-a ieşit de la suflet*), toate aceste diferenţe depinzând de semantica verbului şi a prepoziţiei.

[4] În relaţie cu verbele *a ara, a tăia, a scrie,* construcţiile cu clitic de dativ sunt posibile, dar nu cu interpretare posesivă, ci pentru un dativ al „direcţiei” sau al „beneficiarului”.

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

inalienabilă, căci aceleaşi verbe care nu acceptă posesia alienabilă pot apărea când posesia este inalienabilă (64):

(64) *cum **îi** vini **la minte**,* Neculce, 120.

3. DEOSEBIRI FAŢĂ DE LIMBA ACTUALĂ

Dacă tipologia sintactică şi sintactico-semantică a construcţiilor este aceeaşi în ambele faze de limbă, iar libertăţile şi constrângerile de construcţie sunt şi ele aceleaşi, se constată, totuşi, unele deosebiri care ţin, mai degrabă, de uzul limbii decât de sistemul sintactic. Ele privesc, pe de o parte, frecvenţa de apariţie a construcţiei cu posesor dublu exprimat, iar pe de altă parte, raportul de apariţie a construcţiei cu posesor extern faţă de cea cu posesor intern.

3.1. O primă deosebire priveşte faptul că în limba veche sunt mai numeroase exemplele de **exprimare dublă a posesorului**, prin posesie externă (adverbală) şi posesie internă (adnominală) în acelaşi timp. Posesia internă (adnominală) se lexicalizează, în limba veche, fie ca adjectiv posesiv (vezi *infra,* 65–69), fie ca genitiv personal (vezi *infra,* 70–74), fie ca dativ clitic personal sau reflexiv (vezi *infra,* 75–77). În cazul special al substantivelor „de relaţie" nume de rudenie sau asimilate numelor de rudenie, posesia internă se poate realiza prin clitic posesiv[5] (78–79) sau prin dativ adnominal nonclitic[6] (80–81):

(65) *să **ne** daţi bucatele **noastre**,* SB, 85[22-23],
(66) *Şi **mi**-au datu Popoţea acei bani în mânule **meale,*** DÎR, CIX, 1598, 71,
(67) *Ce-**m** dă comenda oştii în mâna **mè***, Neculce, 245,
(68) *voi n**e**-aţi stricat volnicia **noastră**,* Neculce, 289,
(69) *Nu să temè că-**ş** va aduce vro primejdie capului **său** şi ţărâi, ibid.*, 317,
(70) *şi judecata să **le** fie în ţara **lor**, să-i judece domnul cu svatul ţărîi lor*, DÎR, XLVIII, 1600, 35,
(71) *Astăzi **îş** dă preasf<â>nt sufletul **ei** în mâinile fiiului **ei**,* Antim, 89[14],
(72) *Şi-**i** era gândul **lui** de a birui pre nemţi,* Neculce, 284,
(73) *să-**i** fie de paza curţii **lui**,* Neculce, 290,
(74) *să nu-**ş** piarză volnicia **lor**,* Neculce, 290,
(75) *Şi **i**-au trimis Grigorie-vodă conac şi boieri întru întâmpinare-**i**[7],* Neculce, 315,
(76) *să-**şi** aducă jupâneasa-**ş** de la Lugoj*, DÎR, XLI, 1600, 32,

[5] Lipsite de autonomie lexicală, cliticele posesive, ataşate numelor de rudenie, se comportă ca elemente afixale, formând cu numele de rudenie un component nedisociabil, cu particularităţi flexionare speciale (cf. Niculescu, 2008: 130–136).

[6] Vezi şi *infra,* **3.2.**

[7] Un tipar asemănător apare în exemple ca: (i) *Numai l-au poftit zaharà, pâne, bucate să-**i** scoată înainte-**i**,* Neculce, 139, (ii) *că-**i** vin leşii asupră-**i**,* Costin, 68[28], unde, în locul unui grup prepoziţional incluzând un nominal care îşi ataşează un clitic de dativ, apare fie un grup adverbial (i), fie un grup prepoziţional (ii), ambele având drept subordonat un clitic personal în dativ.

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

(77) *că-**ş** va lăsa împărăteasa-**ş** în Iaşi,* Neculce, 242,
(78) *şi să-**ş** dea **soru-sa** după frate-mieu Maximiliian,* DÎR, XXXII, 1600, 24,
(79) ***i**-au murit **fiică-sa**,* Neculce, 113,
(80) *că va nevoi **să vă fie priiatin domilor voastre**,* SB, 38, 80 (***vă…domilor***),
(81) *vădzind că-**i** gineri **lui Cantemir**,* Neculce, 101.

Deosebirea priveşte orice tipar sintactic, indiferent de poziția obiectului posedat: obiect direct (65, 68, 71[8], 74, 76, 77, 78), subiect (72, 77), obiect indirect (69), obiect prepoziţional/ circumstanțial (66, 67, 70, 75), genitiv legat de un obiect subordonat verbului (71, 73), nume predicativ (80, 81).

În limba actuală, exprimarea dublă a posesorului, prin posesie internă şi prin posesie externă, apare numai **cu rol emfatic** (Rădulescu Sala, 2007, 195) şi este mai frecventă în cazul posesiei alienabile. În poziția de subiect, în cazul posesiei inalienabile, există situații de exprimare dublă imposibilă (**Îi curge nasul său, *I s-a fisurat vertebra sa*). În limba veche, „dublarea" posesorului extern cu cel intern se realizează indiferent de tipul sintactic, inclusiv în cazul unui obiect posedat din poziția subiectului (vezi *supra,* 72) şi indiferent de tipul de posesie, alienabilă sau inalienabilă (pentru posesia inalienabilă, vezi *supra,* 66, 67, 68, 69, 71, 72, 74)[9].

Cu rol emfatic, posesia externă se poate exprima, în limba veche, prin dublarea dativului adverbal, care apare ca formă clitică sau ca formă accentuată, astfel încât aceeaşi relație de posesie ajunge să se exprime, simultan, prin trei componente (vezi 82). Interesantă este şi dublarea prin forma posesivă inclusă în componența pronumelui posesiv (vezi 83):

(82) *ca doară **ți** s-ar erta **ție** cugetul inimii **tale**,* Antim, 128[6],
(83) *nu vor răbda, şi vor vrea să-**şi** apere **ale sale**,* Ureche, 114[22].

3.2. În limba veche, sunt diferite tiparele posesive angajând substantive relaționale. Dacă în limba actuală, substantivele relaționale din poziția numelui predicativ se construiesc cu un posesor adnominal realizat ca genitiv (*este **vărul lui***) sau ca grup prepoziţional (cu prepoziția ***cu***: *este **văr cu mine***), în limba veche, acelaşi posesor preferă realizarea adnominală cu dativul, substantiv sau pronume nonclitic (vezi *supra,* 80–81; vezi şi *este **văr mie***). Încă din limba veche apare şi realizarea sinonimă cu un grup prepoziţional adnominal (84–85):

(84) *ce era **văr primare cu domnul**,* Neculce, 321,
(85) *era **cuscru cu Mihai-vodă***, *Neculce*, 377.

[8] În exemplul (71) apar două situații sintactice pentru obiectul posedat: realizat ca obiect direct (*îş dă **sufletul** ei*) şi realizat ca genitiv (*mâinile **fiiului** ei*).

[9] Fenomenul este semnalat şi în Teodorescu, Ghețe (1977: 118), unde, făcându-se studiul lingvistic al *Manuscrisului de la Ieud* (sec. al XVII-lea), se observa că „asemenea construcții [cu exprimare coocurentă a posesiei interne şi externe – nota ns., G.P.D.] sunt curente în limba veche literară".

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

3.3. Între cele două faze de limbă par să existe diferenţe în ce priveşte raportul de frecvenţă între posesia realizată adverbal şi cea realizată adnominal, raport care, în limba veche, este în favoarea construcţiei cu posesie adnominală.

În susţinerea acestei idei stă observaţia că în limba veche pare să se recurgă mai des la posesorul adnominal şi la posesorul dublu exprimat (vezi *supra,* 65–79) decât la posesorul extern (ca unică posibilitate de exprimare). Construcţii de tipul (86–92), unde se alege tiparul cu posesie adnominală, sunt frecvente:

(86) *şi√au lăsat în locul **său** soţiia **sa**,* DÎR, LXXXIX, 1593, 57,
(87) *cumu √amu vândut **a mea** deraptă moşie de ocină,* DÎR, CV, 1596, 69,
(88) *Nu e vreame acum să ne batem cu Moldova, că turcii √*[10] *stau în spinare **noastră***, DÎR, XXXII, 1600, 21,
(89) *ce veri vrea să√trimeţ la împărăţie **mea**, nu trimeate pre streini,* DÎR, XXXII, 1600, 23,
(90) *au luat Ştefan vodă cetatea Crăciuna* [...] *şi√au pus pârcălabii **săi**, pre Vâlcea şi pre Ivan,* Ureche, 104[11–12],
(91) *şi să √cĕrem ajutoriul şi mila **lui** cea bogată,* Antim, 84[9–10],
(92) *Astăzi ceriul √întinde sânurile **sale**,* Antim, 89[16] etc.

Între textele vechi înseşi există unele diferenţe de frecvenţă, care reflectă, probabil, diferenţe de registru stilistic. Cu cât autorul este mai „cult", cu atât frecvenţa construcţiilor cu dativ clitic adverbal este mai restrânsă (vezi Costin şi Ivireanu), iar cu cât autorul este mai „popular", cu atât construcţia este mai frecventă. Nu întâmplător, în limba veche, frecvenţa cea mai mare apare la Neculce. Astfel, la o lungime de text aproximativ egală (zece pagini), în Neculce (p. 121–131) apar 25 de construcţii cu posesor extern, în timp ce în Costin (p. 61–71), numai 16 construcţii, iar la Antim Ivireanul (p. 233–242), şi mai puţine: numai 9.

4. CONCLUZII

a. În raport cu franceza, care, în evoluţia de la faza veche la cea actuală, a cunoscut un „recul istoric" privind construcţia cu dativ posesiv adverbal în favoarea construcţiei adnominale cu adjectiv posesiv (Lamiroy, 2000: 108–111), româna nu prezintă modificări structurale semnificative. Aceeaşi tipologie sintactică şi sintactico-semantică a construcţiilor cu posesor extern, aceleaşi libertăţi şi constrângeri de construcţie caracterizează ambele faze de limbă.

b. În română, diferenţele între cele două faze de limbă – în măsura în care apar – interesează mai degrabă uzul limbii decât sistemul ei sintactic, referindu-se la raportul de frecvenţă dintre construcţia cu posesor intern şi cea cu posesor extern. În limba veche sunt mai frecvente construcţiile cu posesor intern, precum şi cele cu posesor dublu exprimat (în aceeaşi construcţie, ca posesor extern şi ca posesor intern).

[10] Semnul √ vrea să indice „absenţa" cliticului de dativ adverbal.

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

c. Dacă, în româna actuală, construcția cu posesor dublu exprimat (intern şi extern) are **rol emfatic**, în limba veche, frecvența ei mare de utilizare, ca şi posibilitatea de apariție pentru orice tipar sintactic şi pentru orice tip de posesie (inalienabilă şi alienabilă) „pledează" pentru **natura gramaticală** a construcției.

d. Singurele tipare realmente diferite față de limba actuală privesc modul de realizare a posesiei adnominale, şi nu a celei adverbale, şi anume: (i) pentru substantivele „de relație", limba veche cunoaşte posibilități de realizare mai numeroase decât limba actuală, preferând, dintre acestea, tiparul cu posesor adnominal nonclitic în dativ (*este cuscru lui Mihai-vodă*), tipar pe care, ulterior, limba l-a abandonat; (ii) pentru celelalte tipuri de substantive, în limba veche, în raport cu cea actuală, posesia adnominală se actualizează mai frecvent prin clitic de dativ[11] (*la țară-ş,* Neculce, 229); de aici şi posibilitatea construcțiilor cu posesie adverbală şi adnominală realizate, simultan, prin clitic (75–77), tipar de construcție abandonat ulterior.

CORPUS

Antim = Antim Ivireanul, *Predici,* ediție critică, studiu introductiv şi glosar de G. Ştrempel, Editura Academiei, 1962.

Costin = Miron Costin, *Opere,* ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

DÎR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, Introducere de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei, 1979.

Neculce = Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* şi *O samă de cuvinte,* text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959.

SB = Al. Rosetti (editor), *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie),* Bucureşti, Arhivele Grafice Socec, MCMXXVI.

Ureche = Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* texte stabilite, studiu introductiv, note şi glosar de Liviu Onu, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1967.

REFERINȚE

GALR 2008, II = Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Gramatica limbii române,* II, *Enunțul,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, şi tiraj nou revizuit, 2008, p. 463–472.

Lamiroy 2000 = Béatrice Lamiroy, *La construction à possesseur externe,* în L. Tasmowsky (coord.), *The Expression of Possession in Romance and Germanic Languages,* CLUSIUM, p. 101–114.

[11] Pentru limba actuală, s-a remarcat restrângerea construcției la registrul poetic şi la câteva grupuri clişeizate, cu nominal regent prepozițional (*din parte-mi, la rându-mi*).

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)

Niculescu 2008 = Dana Niculescu, *Mijloace lingvistice de exprimare a posesiei în limba română,* Bucureşti, Universitatea din Bucureşti.

Rădulescu Sala 2007 = Marina Rădulescu Sala, *Despre complementul posesiv (note şi completări),* în Camelia Stan, Rodica Zafiu, Alexandru Nicolae (editori), *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare,* Editura Universităţii din Bucureşti, p. 191–196.

Teodorescu, Gheţie 1977 = Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, *Manuscrisul de la Ieud,* text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice, Bucureşti, Editura Academiei.

POSSESSIVE DATIVE IN THE VERBAL GROUP. CONSIDERATIONS ON THE OLD ROMANIAN LANGUAGE

(Abstract)

The author's objective was to compare possessive structures with a dative clitic attached to the verb in the present-day language with the data offered by the original texts in the old language (16th – 18th centuries).

The comparison revealed the fact that the Romanian language, in its historical evolution, does not show significant structural modifications in what concerns the structures mentioned above: we deal with the same syntactic and semantic typology of the external possessor structures, whereas the freedoms and the constraints of combination are the same for both phases of evolution.

The very few differences between the two stages in the evolution of the Romanian language refer to the difference frequency between internal possessor structures and external possessor ones, which, in the old language, proves to be in favor of the former ones. In the old language, the structures with double possessor (internal and external, at the same time) are more numerous, and their occurrence is less constrained than in the current language.

Cuvinte-cheie: dativ posesiv adverbal, comparaţie limba veche – limba actuală, tipologia construcţiilor posesive, exprimarea dublă (adverbală şi adnominală) a posesorului, libertăţi şi constrângeri ale construcţiei.

Keywords: adverbal possessive dative, comparison old language – contemporary language, the typology of possessive constructions, double actualization (adverbal and adnominal) of the possessor, constraints on the construction.

Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
Str. Edgar Quinet, nr. 7–9
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, nr. 13

BDD-A594 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:54 UTC)